

Ірина КОНОНЕНКО,

orcid.org/0009-0000-8810-7563

*студентка II курсу магістратури факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна) artokm478irch@gmail.com*

Інна ДЕРКАЧ,

orcid.org/0009-0003-4249-1485

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна) inna.chirva1@gmail.com*

ТЕРМІН ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ: ВИЗНАЧЕННЯ, ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті йдеться про поняття терміна як ключового елемента спеціальних мовних систем. Термін – це слово або словосполучення, яке позначає чітко окреслене поняття в певній області знань, що забезпечує точність і ясність в комунікації фахівців. У процесі вивчення англійської мови роль термінів набуває особливого значення, оскільки вони слугують основою для створення спеціалізованого словникового запасу студентів, що формує їхню професійну мовну компетенцію. Щоб правильно зрозуміти суть терміна, слід знати його основні ознаки та характеристики, а також орієнтуватися в його класифікації та словотвірних моделях. Термін, на відміну від звичайного слова, має специфічні ознаки, такі як точність, однозначність і відсутність емоційного забарвлення, що забезпечує чітку і правильну передачу наукових понять у конкретній сфері. До основних характеристик термінів належать їхня сталість, універсальність у межах наукової спільноти та тенденція до оновлення з розвитком знань.

Класифікація термінів дозволяє систематизувати їх за сферами використання, функціями та походженням. Наприклад, їх можна поділити на вузькоспеціалізовані терміни, які використовуються лише в певній науці чи галузі, та міжгалузеві терміни, які використовуються в різних наукових дисциплінах.

Словотвірні моделі термінів також є важливим аспектом дослідження, оскільки вони визначають, як створюються нові терміни в певній галузі. Термінологія широко використовує продуктивні способи словотвору, такі як суфіксація, префіксація, основоскладання та аббревіація, що дозволяє економно та раціонально створювати нові одиниці на позначення нових понять. Розуміння словотвірних моделей дозволяє зрозуміти процес утворення термінів та їх пристосування до мовного середовища, що є досить актуальним в умовах стрімкого наукового прогресу та міжкультурної комунікації.

Ключові слова: *термінологія, термін, ознаки термінів, класифікація термінів, проблема визначення терміну.*

Iryna KONONENKO,

orcid.org/0009-0000-8810-7563

*Second-year master's student at the Faculty of Linguistics
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine) artokm478irch@gmail.com*

Inna DERKACH,

orcid.org/0009-0003-4249-1485

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory, Practice and Translation of the English Language,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine) inna.chirva1@gmail.com*

TERM AS A LINGUISTIC PHENOMENON: DEFINITION, CHARACTERISTICS AND CLASSIFICATION

The article deals with the concept of a term as a basic element of special language systems. A term is a word or a phrase that denotes a clearly defined concept in a certain field of knowledge, which provides accuracy and clarity in the communication of specialists. In the process of learning English, terms are of particular importance, as they serve as the

basis for creating a specialised vocabulary for students, which develops their professional language competence. In order to understand the nature of a term, you need to know its main features and characteristics, as well as be familiar with its classification and word-formation models. A term, unlike an ordinary word, has specific features, such as precision, uniqueness and lack of emotional colouring, which ensures clear and correct transmission of scientific concepts in a particular field. The main characteristics of terms include their stability, universality within the scientific community and the tendency to be updated with the development of knowledge.

The classification of terms enables them to be systematised by their areas of use, functions and origin. For example, they can be divided into highly specialised terms that are used only in a particular science or industry, and cross-cutting terms that are used in different scientific disciplines.

The word-formation models of terms are also an important aspect of the study, as they determine how new terms are created in a particular field. Terminology makes extensive use of productive ways of word formation, such as suffixation, prefixation, stemming and abbreviation, which allows for the economical and efficient creation of new units to denote new concepts. An understanding of word-formation models allows us to understand the process of term formation and their adaptation to the linguistic environment, which is quite relevant in the context of rapid scientific progress and intercultural communication.

Key words: *terminology, term, features of terms, classification of terms, problem of term definition.*

Постановка проблеми. У нинішньому світі терміни виконують важливу роль у комунікації та обміні інформацією в різних галузях знань і професійної діяльності. Водночас зростання кількості інформації та розвиток технологій призводять до появи нових термінологічних одиниць та зміни значень наявних термінів. Це викликає труднощі у забезпеченні правильності та однозначності термінів, що, в результаті, ускладнює комунікацію між фахівцями в різних галузях.

Питання термінології стосується не лише появи нових термінів, але й їхньої стандартизації та перекладу. В період інформаційного розвитку важливо, щоб терміни мали однакове значення в різних мовах, що забезпечить ефективну міжнародну комунікацію. Натомість відсутність єдиних стандартів у термінологічних системах призводить до неоднозначності та труднощів у розумінні термінів, що негативно позначається на якості професійної діяльності та інформаційному обміні.

Тому актуальність даної теми полягає в необхідності аналізу термінів, їх структурних та семантичних особливостей, а також способів перекладу в різних мовних контекстах. Це дозволить не лише систематизувати терміни, але й сформулювати рекомендації щодо їх використання, що є важливим кроком на шляху до покращення комунікації та обміну знаннями у глобальному масштабі.

Аналіз досліджень. У сучасному мовознавстві термінологія займає центральне місце у вивченні спеціалізованих мов і підмов, що функціонують у різних наукових галузях. Українські вчені, такі як Скороходько та Д'яков, підкреслюють важливість термінів як основних елементів у створенні та передачі науково-технічної інформації. Вони вважають, що терміни повинні забезпечувати точність та однозначність у межах своїх галузей, оскільки це сприяє ефективній комунікації між фахівцями (Скороходько, 1963:12; Фурт, 2020:7).

В. Карабан і В. П. Даниленко, також акцентують увагу на визначенні терміна як мовного знака, що відображає професійні поняття в спеціалізованих сферах. Однак, незважаючи на те, що існує чимало досліджень, присвячених термінам, питання їх стандартизації та систематизації залишається недостатньо вивченим» (Карабан, 2004:315; Даниленко, 1991:11).

Мета статті – визначити поняття термін, охарактеризувати його та надати класифікацію термінів.

Новизна полягає в комплексному аналізі терміна, який охоплює різноманітні визначення, характеристики та класифікації. Це дослідження підкреслює гнучкість терміна як мовного знака і його здатність адаптуватися до нових контекстів, що відкриває нові перспективи для подальшого вивчення термінології в умовах глобалізації знань.

Виклад основного матеріалу. У мовознавстві термінологія є ключовою ланкою у вивченні спеціалізованих мов і підмов, що функціонують у різних наукових галузях. Термін – це основний елемент у створенні та передачі науково-технічної інформації, що забезпечує точну передачу понять у межах певної галузі.

Термінологія активно розвивається і кожного дня з'являється безліч нових термінів, особливо в мовах, які потребують удосконалення словникового складу. Введення нових термінів потребує їх систематизації та стандартизації (Д'яков, 200:7). Розвиток термінології є складним процесом, який вимагає постійного аналізу. Це забезпечить точність у спілкуванні та сприятиме розвитку спеціалізованих знань, позитивно впливаючи на якість освіти та наукових досліджень.

Термін як одиниця професійної лексики завжди викликав зацікавленість у дослідників, оскільки його значення може змінюватися. Дуже багато науковців надавали визначення терміну, однак

єдиного визначення досі немає, так як терміни використовуються в різних наукових та професійних галузях, де кожна дисципліна має свої специфічні вимоги та відтінки значень

Термін визначається як слово або сполучення слів, що відображає поняття в конкретній області науки або техніки (Мацько, 2007:57). В. Карабан визначає термін як мовний знак, що відображає поняття спеціальної, фахової галузі науки або технології. (Карабан, 2004:315). Іван Квітко зазначає, що термін відповідає поняттю іншої наукової чи технічної галузі знань і вступають у системні відношення з іншими словами, утворюючи замкнену систему, якій притаманна інформативність, однозначність, точність та експресивна нейтральність в певному контексті та часі (Квітко, 1976:21). Б. Н. Головін стверджує, що термін – це самостійне слово або підрядне словосполучення, утворене на основі іменника, яке означає фахове поняття і покликане забезпечити спеціальні потреби спілкування у галузі конкретної професії (Д'яков, 2000:10). Термін – це слово або вислів, що пов'язаний із певним поняттям у певній галузі науки, технології, мистецтва чи громадсько-політичної сфери. Він вступає у взаємодію з іншими схожими мовними одиницями, утворюючи разом із ними певну специфічну систему, яку називають термінологією термін – це слово або вислів, пов'язаний із певним поняттям у конкретній галузі (Вознюк, 2010:8).

Аналіз різних визначень показує, що всі автори сходяться на основних характеристиках терміна як спеціального слова, що позначає конкретне поняття у певній галузі. Термін забезпечує точність, однозначність та інформативність у спілкуванні. Важливою рисою терміна є його експресивна нейтральність та здатність формувати системні відношення з іншими термінами. Незалежно від підходів до визначення, терміни відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної комунікації.

Досліджуючи терміни, важливо окреслити їх **основні характеристики**, що визначають функціонування терміна в терміносистемі. Ці ознаки мають бути зрозумілими фахівцям у відповідній галузі, незалежно від мовних відмінностей. Термін як спеціалізована мовна одиниця виконує ключову роль у забезпеченні точності та однозначності комунікації в професійних сферах. Основні ознаки термінів:

Однозначність: Найважливіша риса терміна – його однозначність у межах термінологічної системи. Це забезпечує однакове розуміння спеціального поняття, хоча за межами системи термін

може набувати інших значень. Багато термінів є однозначними у своїй системі, що відрізняє їх від загальноновживаних слів, які мають кілька значень (Тоїленко, 2015:15).

Системність: Кожен термін є частиною певної терміносистеми з конкретним значенням. Системність передбачає залежність терміна від інших термінів у спільній сферзастосування (Карачун, 2019:58).

Точність: Термін має точно відображати суть поняття та відповідати суттєвим ознакам об'єкта. Неточні терміни можуть призводити до непорозуміння (Тур, 2018:24).

Наявність дефініції: Термін виникає як результат номінації наукових понять, фіксуючи ключові риси через дефініцію, яка визначає його значення (Карачун, 2019:59).

Нейтральність: Термін не повинен мати емоційно-експресивного забарвлення. Думки науковців щодо стилістичної нейтральності різняться (Тур, 2018:24).

Інтернаціональний характер: Термінологія повинна забезпечувати взаєморозуміння між представниками різних мов. Спільність термінів важлива для міжнародних конференцій та наукової літератури (Тур, 2018:26).

Контекстуальна незалежність: Є різні думки щодо залежності термінів від контексту. Одні вчені вважають, що терміни не повинні бути залежними від тексту, інші підкреслюють важливість контексту (Тур, 2018:25).

Стислість: Термін має бути коротким та зрозумілим, оскільки терміносистема динамічна та постійно поповнюється новими термінами.

Іменниковий характер: Багато термінів мають іменниковий характер, хоча можливе використання інших частин мови за відсутності синонімічних іменників (Тоїленко, 2015:15).

Розглянувши ознаки термінів, можна зробити висновок, що їхнє коректне використання важливе для ефективності комунікації в освіті. Системність, точність, однозначність та наявність чітких дефініцій формують основи терміносистеми, що сприяє зрозумілості навчальних матеріалів. Нейтральність і міжнародний характер термінів забезпечують їхню універсальність та зрозумілість, підвищуючи якість навчання та ефективність взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Також для вивчення термінів, необхідно розглянути **словотвірні моделі термінологічних одиниць**. Для їх утворення діють ті ж самі принципи, що й для загальноновживаних слів. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. запропонували таку класифікацію типів терміноутворення:

Кореневі терміни: Непохідна лексика рідного походження (наприклад, *nose*). Непохідна запозичена лексика (наприклад, *atom*).

Похідна лексика: Терміни, утворені за допомогою суфіксації: додавання суфіксів для утворення нових термінів (наприклад, *teach* → *teacher*). **Терміни, утворені за допомогою префіксації:** додавання префіксів до основи слова (наприклад, *re-rewrite*).

Складні слова: Складні терміни – поєднання двох або більше коренів (слова які мають дві основи) (наприклад, *self-sufficiency*).

Термінологічні словосполучення: Терміни-словосполучення – об'єднання кількох слів для вираження одного поняття (наприклад, *computer system*). Деякі лінгвісти не визнають існування багатоосновних термінів і вважають їх концептуальними об'єднаннями. Однак, якщо термін відповідає всім вимогам, він може бути визнаний термінологічним незалежно від його довжини.

Абревіатури: Абревіатури – скорочені терміни (наприклад, *NASA* – National Aeronautics and Space Administration).

Буквені умовні позначення: Буквені позначення використовуються для позначення певних явищ (наприклад, *gamma radiation*) (Д'яков, 2000:15).

Символи: Символи (знаки) – математичні, хімічні, астрономічні тощо (наприклад, +, *H₂O*). **терміни-напівсимволи** (наприклад α -промені, β -проміння) (Вознюк, 2010:9).

Номенклатура: Номенклатурні одиниці – спеціалізовані назви для предметів або явищ у певній галузі (Д'яков, 2000:15).

Класифікація термінів є дуже важливим аспектом термінологічного аналізу, оскільки знання класифікації дозволить краще зрозуміти їх функціонування, семантику та вплив на процес комунікації в сфері різних наук.

Терміни в наукових текстах і професійному мовленні можуть мати різний ступінь спеціалізації. Деякі з них характерні лише для однієї галузі, інші використовуються в кількох сферах. Терміни поділяються на три основні групи:

1. Загальнонаукові терміни: Вони зустрічаються в усіх галузях. Приклади: «система», «тен-

денція», «концепція». Уточнені значення можуть бути, наприклад, «економічна система», «соціальна тенденція». Загальнотехнічні терміни також сюди відносять, як-от «пристрій», «агрегат», «модель» (Фурт, 2020:22).

2. Міжгалузеві терміни: Використовуються в кількох споріднених сферах. Наприклад: «амортизація», «прибуток», «інвестиції», «екологічні витрати».

3. Вузькогалузеві терміни: Притаманні лише одній конкретній галузі. Приклади: «лізинг», «чип», «дренаж», «гемодіаліз».

Окрім термінів, у професійному спілкуванні також використовуються:

• **Професіоналізми:** Слова, характерні для певної професійної групи, як-от «платіжка» замість «платіжне доручення». Вони є неофіційними та можуть містити емоційне забарвлення, часто не приймаються в офіційних документах. (Фурт, 2020: 22).

• **Номенклатурні назви:** Спеціальні назви для конкретних предметів або виробів, які не є термінами. Наприклад, «Ту-144», «Мерседес-Бенц-250». Номенклатурні назви займають проміжне місце між термінами та власними назвами, не відображаючи значення предмета (Д'яков, 2000:15).

Висновок. Ми розглянули основні аспекти терміна в сучасному мовознавстві. Особливу увагу приділено сутності терміна як основного елемента, що забезпечує точну та однозначну передачу науково-технічної інформації. Аналіз різних підходів до визначення терміна підкреслює його роль у професійному спілкуванні, акцентуючи на важливості однозначності, системності, точності та наявності дефініцій. Окреслені характеристики терміна, такі як нейтральність, контекстуальна незалежність та стислість, є критично важливими для ефективного використання термінів у наукових сферах. Було розглянуто було розглянуто класифікацію термінів. Терміни поділяються на три основні групи: загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві. Окрім термінів, важливу роль у професійному спілкуванні відіграють професіоналізми та номенклатурні назви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скороходько Е. Ф. Питання перекладу англійської технічної літератури (переклад термінів). Київ : Вид-во Київського університету, 1963. 91 с.
2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р. Основи термінотворення. Київ: Видавничий дім КМ Academia, 2000. 218 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
4. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навчальний посібник. Київ: Академія, 2007. 360 с.

5. Квітко І. С. Термін в науковому документі. Львів: Вища школа, 1976. 125 с.
6. Вознюк Г. Л. (уклад.) та ін. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення: Методичні вказівки та завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. 92 с.
7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 161 с.
8. Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації: монографія. Кременчук: ПП Щербатих, 2018. 301 с.
9. Карачун Ю. Г. Структурно-семантичний та функційно-прагматичний аспекти складних термінів-іменників в англійськомовних текстах з електричної інженерії: дисертація кандидата філологічних наук. Чернівці, 2019. 396 с.
10. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник. Кривий Ріг, 2020. 172 с.

REFERENCES

1. Skorokhodko E. F. (1963) Pytannia perekladu anhliiskoi tekhnichnoi literatury (pereklad terminiv) [Questions of translating English technical literature (translation of terms)]. Kyiv: Vyd-vo Kyivskiy universytet. 91 [in Ukrainian]
2. Diakov A. S., Kyiak T. R. (2000) Osnovy terminotvorennia [Basics of terminology creation]. Kyiv: Vydavnychiy dim KM Academia. 218 [in Ukrainian]
3. Karaban V. I. (2004) Pereklad anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy [Translation of English scientific and technical literature. Grammatical difficulties, lexical, terminological, and genre-stylistic problems]. Vinnytsia: Nova knyha. 576 [in Ukrainian]
4. Matsko L. I., Kravets L. V. (2007) Kultura ukrainskoi fakhovoi movy: navchalnyi posibnyk [The culture of Ukrainian professional language: Textbook]. Kyiv: Akademiia. 360 [in Ukrainian]
5. Kvitko I. S. (1976) Termin v naukovomu dokumenti [Term in a scientific document]. Lviv: Vydavnytstvo Vyscha shkola. 125 [in Ukrainian]
6. Vozniuk H. L. (ed.) et al. (2010) Terminolohichna leksyka v systemi profesiinoho movlennia: Metodychni vказivky ta zavdannia dlia samostiinoї roboty studentiv z kursu “Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)” [Terminological vocabulary in the system of professional language: Methodical instructions and tasks for students’ independent work in the course “Ukrainian language (for professional purposes)”. Lviv: Vyd-vo Nats. un-tu “Lvivska politekhnikha”. 92 [in Ukrainian]
7. Tomilenko L. M. (2015) Terminolohichna leksyka v suchasniї tлумachniї leksykohrafiї ukrainskoi literaturnoi movy: Monohrafiia [Terminological vocabulary in modern explanatory lexicography of Ukrainian literary language: Monograph]. Ivano-Frankivsk: Foliant. 161 [in Ukrainian]
8. Tur O. M. (2018) Dokumentoznavcha terminolohiia: problemy unifikatsii ta standartyzatsii: Monohrafiia [Documentary terminology: problems of unification and standardization: Monograph]. Kremenchuk: PP Shcherbatykh. 301 [in Ukrainian]
9. Karachun Yu. H. (2019) Strukturno-semantychnyi ta funktsiino-prahmatychnyi aspekty skladnykh terminiv-imennykiv v anhliiskomovnykh tekstakh z elektrychnoi inzhenerii: dys. kand. filol. nauk. [Structural-semantic and functional-pragmatic aspects of complex noun terms in English texts on electrical engineering: Ph.D. thesis]. Chernivtsi. 396 [in Ukrainian]
10. Furt D. V., Dmytruk L. A. (2020) Terminolohiia: navchalnyi posibnyk [Terminology: Textbook]. Kryvyi Rih. 172 [in Ukrainian]